

Religionistická exkurze, jaro 2010

Petra Bauer Horská, FF MU, Ústav religionistiky

V úterý 27. 4. 2010 se kolem sedmé hodiny ranní začala před budovou Janáčkova divadla v Brně shromažďovat asi čtyřicetičlenná skupinka osob. Všechny, kteří dorazili na místo odjezdu, ze seznamu pečlivě odškrtoval Aleš Chalupa, hlavní organizátor již třetího konání religionistické exkurze. Předmět byl opět vypsán v jarním semestru a jeho realizace, tedy praktického výjezdu do terénu, se opět zúčastnili jak studující, tak vyučující Ústavu religionistiky při Filozofické fakultě Masarykovy univerzity.

Hned první zastávkou byla bazilika svatého Prokopa v Třebíči, jejíž střední okno hlavní apsidy se prý podobá rozetě katedrály v Chartres. Výklad slečny průvodkyně nebyl ani hluboký ani obsáhlý, nicméně to bohatě vynahradily jiné zajímavosti – nejstarší fresky na Moravě v opatské kapli vedle chrámových lodí, klášterní bylinková zahrádka, kde nechyběly ani různé druhy kulinařského koření nebo jeden na první pohled odlišný sloup v kryptě. Byl totiž odstraněn v době, kdy bazilika sloužila jako pivovar, aby bylo možné dovnitř koulet sudy s pivem, a posléze nahrazen jednoduchým válcovým sloupem bez rostlinných, zvířecích a jiných ornamentů.

Následovala prohlídka Zadní synagogy, v níž nechybí ani tzv. ženská galerie, na kterou ale židovské ženy po přistavění vedlejšího domu museli procházet právě přes něj. Majitel vedlejšího domu měl schodiště na ženskou galerii jako věčné břemeno pozemku.

Podobné přistavování, přilepování a propojování domů je ostatně typické pro třebíčské židovské město jako takové. V malé čtvrti, která nesměla být rozšiřována, se stavělo, kde se dalo, čímž vznikl uchvacující labyrint uliček, podchodů, průchodů a temných zákoutí.

Trojici třebíčských míst zapsaných na seznam UNESCO doplňuje židovský hřbitov, kde je prý téměř 3 000 náhrobků, z nichž nejstarší pochází z roku 1630. Na náhrobcích kromě kamínků a papírků s modlitbami nechyběly různé symboly, včetně žehnajících rukou *kohenů*. Někteří se tímto gestem inspirovali a následnou pauzu na oběd strávili roztahováním prstů na rukou tak, aby mezi prsteníčkem a prostředníčkem byla mezera, zatímco malíček s prsteníčkem a ukazováček s prostředníčkem zůstaly u sebe.

Odpoledne jsme strávili v malebné vesničce Želiv na soutoku řek Želivky a Trnávky, jejíž dominantou je rozlehlý premonstrátský klášter. Je to místo s pohnutou historií – klášter byl založen ve 12. století, několikrát vyhořel, dvakrát jej dobyli husité, roku 1950 byl zrušen komunisty a používán jako internační tábor pro nepohodlné kněze a řeholníky a od roku 1957 sloužil jako psychiatrická léčebna. V současné době není řazen mezi státní památky, takže dle slov pátera Tadeáše, který nám poskytl hluboký a zasvěcený výklad, stále bojuje s nedostatkem financí. Nicméně jeho představitelé nelení a finanční prostředky se snaží získávat různými způsoby, např. obnovením klášterního pivovaru (produkty z vlastní zkušenosti

Obr. 1. Synagoga Nová Cerekev (fotografie Petra Bauer Horská).

doporučuji) nebo zřízením ubytovny v areálu kláštera. O jejím pohodlí jsme měli možnost se přesvědčit ještě toho večera.

Před tím jsme si ještě odskočili do synagogy v Nové Cerekvi (viz obr. 1). Veškeré informace jak o synagoze, tak o osudech místní židovské komunity jsme se dozvěděli od místní paní průvodkyně, která v sobě nezapřela dlouholetou učitelskou kariéru. V současné době se, opět v závislosti na finančních prostředcích, pomalu pracuje na opravách budovy, která začala chátrat v době druhé světové války. Tehdy zanikla místní židovská komunita, z níž se po válce vrátili pouze tři její příslušníci.

Obr. 2. BDC Jivno – terakotová socha Buddyho před vypálením
(fotografie Petra Bauer Horská).

Synagoga se od té doby nepoužívá k bohoslužebným účelům, ale pořádají se v ní různé kulturní akce, které zaštituje občanské sdružení „Pro synagogu v Nové Cerekvi“. Na závěr nám nezapomenutelná paní průvodkyně ještě udělila ponaučení hodné religionistické výpravy: „... ale studenti, pamatujte si, že bez židovství by nikdy křesťanství nebylo...“

Po noci strávené ve zvláštní atmosféře kláštera a bývalé psychiatrické léčebny zároveň jsme vyrazili na poutní místo v Klokotech u Tábora. Místní klášter

s lichoběžníkovým půdorysem je v současné době ve správě kongregace Oblátů Panny Marie Neposkvrněné. Jeden z nich nám podal stručný výklad, se všemi se pomodlil Otče náš a Zdrávas, udělil hromadné požehnaní, a dokonce nám nabídl, že si výlet můžeme započítat jako pouť (ale zjistili jsme, že žádné kredity navíc bychom za to nezískali). Vyzazili jsme tedy raději na procházku ke kapli Panny Marie u nedalekého pramene. Cesta se díky probíhající stavbě mírně zkomplikovala a místy se měnila v náročnější kros terénem, ale nakonec jsme v pořádku dorazili tam i zpět.

Další kroky nás zavedly k odlišným náboženským tradicím – mířili jsme do meditačního centra buddhismu diamantové cesty v nedalekém Jivnu. Zatímco jsme poslouchali příběh o tom, jak se chátrající statek díky lidskému nadšení postupně proměnil v meditační centrum, řidič našeho autobusu měl plné ruce práce (a dřeva, které musel přerovnat), aby vyjel zpět autobusem. Centrum se totiž nachází na zapadlém a velmi idylickém místě na konci vesničky Vyhlídky. Nejvíc nás všechny asi uchvátil tibetský sochař, který sice neuměl ani česky ani anglicky, ale jeho práce na hliněných sochách Buddhy mluvila za vše. Dokonce jsme měli možnost shlédnout téměř dokončené (ještě nevypálené) dílo (viz obr. 2).

Další zastávkou byla Zlatá koruna, v sezóně rušné vodácké středisko na Vltavě. Bohužel sezóna však ještě nebyla, takže místní restaurace nepočítaly s tím, že by do nich zavítal autobus plný lidí. To se projevilo především v tom, že začátek plánované prohlídky bývalého cisterciáckého kláštera musel být odložen do doby, než se všichni dočkají svého oběda. Klášter byl před rokem 1989 pod správou Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích, je tedy v dochovanějším stavu, než klášter v Želivi (viz Obr. 3.), a kromě toho patří mezi národní kulturní památky, tudíž jistá finanční zajištěnost byla oproti naší předchozí zkušenosti na první pohled patrná.

Následovalo další katolické poutní místo, Římov, kde jsme měli domluvený i nocleh. Ubytovna některým z nás připomněla dávné doby na školách v přírodě, ale měla alespoň k dispozici varnou konvici, která nahrazovala ostatní nedostatky (např. studenou vodu ve sprše). Místním kostelem a loretou nás provedl pan farář, který ve svém výkladu fascinujícím způsobem shrnul křížácké výpravy, často poukazoval na „originální kopie“ různých objektů a jinak nás přesvědčoval o naprosté jedinečnosti místa. Nechybělo ani vyprávění o záračných uzdraveních (fyzických i psychických) a dokonce o záračném nalézání životních partnerů. Nejen na jeho doporučení se část výpravy večer vydala legendární římovskou křížovou cestu. Přeci jen je asi šest kilometrů dlouhá, takže jsme většinu šli již po tmě, ale přesto jsme objevili všech pětadvacet zastavení, která jsou prý v krajině rozložena tak jako odpovídající památná místa v Jeruzalémě.

Další den ráno jsme to vzali zase z trochu jiného konce – šli jsme do Musea Tortury v Českém Krumlově. Naštěstí nebylo moc velké, přeci jen podrobných návodů, jak rozčtvrtit křesťana, správně nabodnout provinilce na kůl apod. člověk nezvládne ve zdraví přečíst mnoho. Prohlédli jsme si i kostel svatého Víta a nezanedbali ani jiné památky města.

Cestou k Brnu jsme měli ještě dvě zastávky. První z nich byl Klášter u Nové Bystřice, osada s několika domy a nepřehlédnutelným kostelem. První budovu zde v 15. století postavil řád paulánů, nicméně později vystavěný kostel i klášter roku 1533 vypálili adamité. Obojí bylo obnoveno, avšak do současné doby se již zachoval

Obr. 3. Želiv – klášterní areál (fotografie Petra Bauer Horská).

jen kostel s jednou boční chodbou a, což bylo na celé prohlídce nejzajímavější, katakombami. Jeden místní obyvatel, který nás kostelem prováдел, dal každému svíčku, odklopil poklop v podlaze a jeden po druhém jsme sestupovali dolů. V podzemí se dobrodružnější část výpravy vydala i částečně zatopenou chodbou. Naštěstí se po určitém úseku cesty kvůli nedostatečnému vybavení vrátili celí mokří zpět.

Následovala poslední zastávka, Velká Lhota u Dačic, kde díky zajímavému historickému vývoji po vydání tzv. tolerančního patentu byly postupně vystaveny dva kostely, jeden luterský a druhý reformovaný. Areálem tzv. „horního“ a „dolního“ kostela nás provedla místní farářka ČCE, která si s námi věčným a osobním způsobem popovídala o tom, jak v praxi vypadá život evangelické farářky, jak se dostala ke křesťanské víře a ke studiu teologické fakulty a s jakými potížemi se setkává manželství farář – farářka. Zájemcům umožnila vylézt si na kazatelnu a ochotně poskytla Bibli jako rekvizitu pro fotky rodičům a známým. Byla to příjemná tečka na závěr a pak už nás čekala jen cesta domů.

Na exkurzi byla zajímavá nejen místa, která jsme navštívili, ale i lidé, s nimiž jsme se setkali – byla to skutečně široká škála, od vzdělaných „hlav otevřených“ až po osoby, které nevidí za poslední chalupu ve své vesnici. Stejně tak se lišily i jejich výklady, od odborné po osobní, od zasvěcených po „brigádnicky“ omezené. Dík patří nejen těmto lidem, kteří nás různými místy prováděli, ale především všem vyučujícím, kteří akci organizačně zaštitili a studujícím, kteří připravili program. Pokud vím, další možnost zúčastnit se exkurze bude zase za rok, takže nezbývá, než všem doporučit si co nejdříve rezervovat místa.

PS: Na závěr ještě jedno poučení z úst římovského pana faráře, v nichž docela překvapivě vystihnul důležitý přístup ke studiu náboženství vůbec: „...a Římov skutečně vypadá jako Jeruzalém...jenom je třeba se dívat ze správného místa.“